

Křížová cesta na Maleniskách – připomínka utrpení Ježíše Krista i bolesti lidské

*/ The Stations of the Cross in Maleniska - a reminder of the suffering
of Jesus Christ and human pain*

Aleš Naňák

Abstract:

The article deals with the circumstances of the creation of the stone Stations of the Cross built in 1917 at the Baroque Church of Our Lady of the Snows in Maleniska near Provodovo. In the introduction, the author tries to briefly outline the issue of establishing the Stations of the Cross and the criteria necessary for their proper construction. He then focuses specifically on the intention of P. Václav Štrmiska to build an exterior stone Stations of the Cross at Maleniska. This intention is then traced through the lens of the surviving correspondence with the superior church authority and the contractor of the work. Another remarkable circumstance is the fact that, based on the intentions of the donors of the individual stops, the cross path in question can legitimately be perceived as one of the oldest Moravian memorials to the fallen of the First World War.

Keywords:

Provodov, Maleniska, Stations of the Cross, acquisition of the Stations of the Cross, consecration of the Stations of the Cross, Václav Štrmiska, Franciscans, memorial to the victims of World War I, Semerák

Krajina jihovýchodní Moravy je mimo jiné dotvářena množinou děl drobné sakrální architektury. Tyto objekty po desetiletí, často i po staletí vytváří určité pojítko mezi zdejšími strastmi i radostmi a světem duchovním. To je to, co činí ona umělecká díla čímsi výjimečným. Právě okamžikem benedikce, požehnání, se stává obyčejný výsledek lidského umu a řemesla objektem úcty, která je skrze něj vzdávána tomu, co znázorňuje. Drobná sakrální architektura se zejména v druhé půli 19. století stala prostředkem k viditelnému projevu náboženského cítění. Stala se trvalou součástí všedního života těch, pro něž byla pořízena a kteří o ni pečovali. A v jistém pohledu zvláštní místo mezi prvky drobné sakrální architektury zastávají křížové cesty. Křížová cesta na Maleniskách v sobě snoubí vše uvedené a přidává ještě jednu hodnotu: je jedním z nejstarších památníků obětí Velké války na Moravě. A to ji činí mimořádně vzácnou.

Křížové cesty a jejich zřizování

Pro pochopení všech okolností, které se udály při zřizování provodovské křížové cesty, je vhodné popsat obecné náležitosti potřebné ke zřízení křížových cest, včetně jejich vývoje.

Křížové cesty (někdy též zvané Kalvárie) bývají tvořeny souborem samostatných zastavení, kdy každé z nich odkazuje na konkrétní část pašijových událostí. V případě krajinných křížových cest se tedy jedná o exteriérová díla prezentující utrpení a smrt Ježíše Krista. Smyslem budování těchto míst byla snaha co nejvíce se ztotožnit s Ježíšovou bolestí, přiblížit se prožitku jeho oběti. Navštívit autentická místa s vazbou na ukřížování bylo v době vzniku prvních takových památek téměř nemožné, docházelo tedy ke snahám v jisté rovině „přenést“ posvátné lokace blíže a umožnit prostým věřícím spoluprožívat utrpení Páně. Prvotní zprávy o zřízení křížové cesty pochází ze Španělska (dominikán Alvaréz v klášteře Scala coeli u Cordoby, 1425). Z 15. století pak známe kamenná sousoší líčící Kristovo utrpení z Francie (Bretaň).

Počátky výskytu křížových zastavení v tom smyslu, jak je dnes chápeme, lze zasadit v rámci střední Evropy do poloviny 15. století, kdy se objevují první souborné celky v oblasti Německa (Lübeck 1468, Norimberk 1490) a v Itálii (ROYT 2001). Následně se zájem o zřizování křížových cest rozvíjel v období baroka a to jak ve střední Evropě, tak i v českých zemích, kde se začínají křížové cesty v krajině objevovat s nástupem pobělohorské rekatolizace kolem poloviny 17. století. Nejstarším příkladem krajinné křížové cesty v našich zemích je Svatý Kopeček u Mikulova.

Podoba a počet zastavení byl zprvu nestálý. Až v druhé polovině 15. století sepsal kněz Bethlem knihu k pobožnosti křížové cesty (tiskem pak byla vydána v roce 1518), v níž dělí zastavení na část zahrnující události od Poslední večeře a pak události od Odsouzení po Uložení do hrobu. Tím byly položeny základy pro pozdější ustálení čtrnácti tradičních zastavení křížové cesty. O podobu a uspořádání jednotlivých zastavení tak, jak je známe dnes, se nejvíce zasloužil nizozemský kněz Christiaan van Adrichom. V knize *Theatrum terrae sanctae* z roku 1590 píše o dvanácti zastaveních: 1. Odsouzení Krista Pilátem; 2. Kristus na sebe bere kříž; 3. První poklesnutí pod křížem; 4. Setkání s Pannou Marií; 5. Šimon pomáhá nést Kristovi kříž; 6. Veronika otírá šátkem tvář Kristovu; 7. Druhé poklesnutí Krista v Soudní bráně; 8. Setkání Krista s pláčícími ženami; 9. Třetí poklesnutí Krista pod horou Kalvárii; 10. Svléknutí Krista ze šatu; 11. Přibití Krista na kříž; 12. Vztyčení kříže a vlastní ukřížování. Španělský františkán Antonio Daza v roce 1625 připojil ke stávajícím dvanácti zastavením ještě dvě, a to Snětí z kříže (spojené s Oplakáváním) a Uložení do hrobu (ČÍČO 2002). Tato zastavení se pak udržela v tradičním pojetí křížových cest až do novověku.¹

Uvedená forma Křížové cesty se šířila prostřednictvím františkánského řádu. Výsadní právo zřizovat Křížové cesty a vykonávat tuto pobožnost, nejprve jen v řádových kostelích, získali františkáni na svoji vlastní žádost podanou papeži Inocenci XI., který jim vyhověl v roce 1686 a zároveň stanovil, že odpustky, které bylo možno získat za zbožné návštěvy skutečných lokalit Kristova utrpení, lze získat prostřednictvím absolvování křížové cesty františkány nově zřízené. Papež Inocenc XII. potvrdil privilegium v roce 1695 (a prohlásil je za „společné všem bratrstvům, řádům a osobám obého pohlaví, od řádu Minoritů poslušností či direktivou odvislým a jim podřízeným kostelům a místům“) a v roce 1726 jej Benedikt XIII. rozšířil na všechny věřící. V roce 1731 ji Klement XII. ještě rozšířil tím, že povolil odpustková zastavení všem kostelům za předpokladu, že je zřídí františkánský představený se souhlasem ordináře.

Problematicke zřizování křížových cest, jejich případné obnově a užívání se na konci 19. století podrobně věnoval Ferdinand Schmidt. V jeho práci, která v devíti částech vyšla v Časopise katolického duchovenstva, se dočítáme, že „*křížovou cestu smí zřizovati neb obnovovati ten, kdo má plnomocenství, fakultu a potřebné k tomu svolení, kdo opatřil sobě předepsané kříže, obyčejně též s obrazy, a dal je řádně posvětit, zavěsiti, umístiti, kdo sepíše a uloží verbální či písemný process (protokoll) o vykonaných ceremoniích a vyplnění kanonických podmínek křížové cesty (erectionis testimonium)*“ (SCHMIDT 1897). To v praxi znamenalo, že podmínkou kanonického **zřízení** křížové cesty a tím i dosažení odpustků byl souhlas a svolení konkrétních osob: 1) biskupa, jehož pravomoci podléhá místo, na němž se zřizuje křížová cesta; svolení muselo být dáno písemně a v každém jednotlivém případě; 2) příslušného faráře, a to v případě neplatila-li pro chrám či místo ke zřízení křížové cesty vybrané výjimka

jako: a) chrámy a konventy řádu františkánského; b) nemocnice, svatyně, kláštery řeholnic, které mají svého vlastního duchovního; c) místa „*de iure*“ nebo „*de facto*“ neodvislá od pravomoci farářské, např. semináře; 3) představeného dotyčného chrámu, kláštera, ústavu atd., kde se křížová cesta zřizuje. Souhlas všech vyjmenovaných byl požadován písemný a „*nedostatek listin, dosvědčujících předepsaný souhlas za následek má, že zřízení křížové cesty ipso facto neplatno jest*“ (DOUBRAVA 1895). **Posvěcení** křížové cesty vykonávali představení františkánských klášterů. Ti mohli k tomuto úkolu delegovat některého sobě podřízeného františkánského kněze. Měl-li posvětit křížovou cestu světský kněz nebo řeholník jiný než františkánského řádu, nemohl mu k tomu dát dovolení a delegaci ani místní ordinář, ani představený františkánského konventu, nýbrž musel si vyžádat fakultu ke svěcení v Římě u Posvátné Poenitencie (Zřizování a svěcení Křížové cesty. Časopis katolického duchovenstva (dále jen „ČKD“, 1935, číslo 1, 77). Dodejme, že podmínka písemnosti u všech svolení potřebných ke zřízení křížové cesty byla zrušena v roce 1938, neboť docházelo k jejímu nesplnění v některém z kroků a tím i k neplatnému zřízení křížové cesty dle kanonického práva. Výsady dané františkánské řeholi i souhlasy (zjevné, ústní) výše uvedených osob však zůstaly nadále nezbytné (Podmínky pro zřizování Křížové cesty. ČKD, 1938, číslo 2, 166–167). Pro úplnost je potřeba dodat, že v otázce možné obnovy křížových zastavení věc se měla tak, že došlo-li u posvěcené křížové cesty k takovému poškození, že bylo nutno všechny její zastavení či případně sedm z nich nahradit novými, a nezáleželo na tom, zda najednou anebo postupně, ztratila křížová cesta své posvěcení i odpustky. Obnova zastavení v menším počtu nebo pouhá obnova či výměna obrazů představujících jednotlivé výjevy křížové cesty však s sebou tuto ztrátu nenesla.

Pojďme se dále podívat na to, jaká byla církevními úřady vyžadována podoba křížových zastavení. Základním požadavkem v případě, že se mělo jednat o křížovou cestu mimo kostel, bylo, aby trasa zastavení buď začínala od kostela či jinak posvátného místa, nebo končila u kostela či posvátného místa. Doporučovalo se, aby jednotlivá zastavení byla chráněna zábradlím nebo jinak proto, aby nemohlo dojít k úhoně buď přičiněním lidským či zvířecím. Dále bylo vyžadováno, aby bylo každé zastavení opatřeno symbolem kříže. A právě tyto kříže jsou nezbytnou součástí „*via crucis*“, neboť právě ty zastupují čtrnáct ctěných „*štací jeruzalemských*“. V případě, že by „*in actu erigendi*“, v okamžiku svěcení, nebyl tento počet naplněn, posvěcení by bylo neplatné. Bezpodmínečně platilo, že kříže musely být dřevěné, jelikož upomínaly na dřevo kříže Pána Ježíše Krista. Ani v případě, že by například z architektonických či estetických důvodů byl na kovovém či jiném „*nedovoleném*“ křížku vřadu přidělán kříž dřevěný, nebyl by dle církevního práva uznán, poněvadž by nebyl viditelný. Dovoleno však bylo dřevěné křížky do zlatých, stříbrných, kovových nebo jiných (dokonce i kostěných) zarámovat či vložit, tyto komponované křížky bylo možné i různě zdobit, vždy však bylo nutné dbát na to, aby dřevo kříže zůstalo jednoznačně patrné a výrazově převládalo. Obecně a z pochopitelných důvodů rovněž platilo, že na zpravidla vrcholových křížích nemá být umístěn Spasitelův korpus.

Krom křížů, které byly pro „*via crucis*“ nezbytnou součástí, dotvářely jednotlivá zastavení dle církevní tradice též rozličné obrazy a řezby představující výjevy utrpení Páně. Tato umělecká ztvárnění jednotlivých okamžiků Kristovy cesty na Golgotu sice nebyla nutná k získání odpustků, ale byla doporučována jako „*obyčej starobylý*,

u Františkánů užívaný“ a papežem Klementem XII. uznaný. A konečně nebylo sporu o tom, že umělecky ztvárněná zastavení přispívají k rozjímání o bolestném utrpení Páně, a jak Schmidt dodává „*navádí srdce ke vzbuzování zbožných citů*“. Podmínkou nebylo, aby tyto výjevy byly pevně spojeny s kříží. Ferdinand Schmidt konstatuje, že „*křížky připevňují se pravidlem a direktivním předpisem jako podstatná, hlavní, bytná část na obrazy nahoru, odpustky však se neztrácejí, i když byly (křížky) zavěšeny též na stěnu nebo přibity, a to nad nebo i pod obraz*“.

Proto, aby se křížová cesta stala „odpustkovou“, byla nutná její benedikce. Přesněji řečeno bylo nezbytné žehnání křížků. Žehnání žádné jiné části zastavení se nevyžadovalo. Vrcholové kříže bylo možné požehnat před nebo i po zavěšení (dokonce bylo dovoleno požehnat je již den před tím, než mělo dojít k jejich instalaci). Rovněž se nevyžadovalo, aby kříže na zastavení osazoval přímo ten, kdo provedl žehnání. Doporučovalo se však, aby pokud to okolnosti dovolují, se instalace křížů provedla zároveň s žehnáním a vlastně se tak zastavení požehnalo jako celek. Pro řádné pochopení úkonu bylo zdůrazněno, že není dovoleno, aby „*erector světil snad kříže doma, v soukromí, a poslal je pak farář k zavěšení*“, nýbrž vyžadovalo se, aby byl morálně přítomen na místě, kde bude zřízena křížová cesta. S ohledem na specifika různých míst (například klášterních klauzur) to znamenalo, že musí být tak blízko zúčastněným, že okolostojící „*jej za přítomna považují*“. Nejvhodnějším příkladem pro pochopení tohoto regulativu je situace právě v ženském klášteře, kde by kněz křížovou cestu světil „*ad crates*“, to znamená od mřížek.

Další z podmínek pro řádné zbudování křížové cesty byla vzdálenost jednotlivých zastavení. Ta nebyla vyžadována „*tak velká jako v Jerusalemě*“ a ve skutečnosti byla odvislá od toho, zda se jednalo o křížovou cestu interiérovou či krajinnou. Vnitřní rozmístění zastavení reflektovalo dispozici a umístění dalšího vybavení dotčeného prostoru, exteriérová křížová cesta zase odpovídala charakteru místa a jeho terénu. V rámci instalace vnitřní chrámové křížové cesty bývala řešena otázka, zda má křížová cesta začínat na evangelní nebo epištolní straně,² nicméně veškeré pokyny k tomuto byly udávány jako prosté doporučení a konstatováno bylo, že tato otázka je spíše podružnou. Jak je již uvedeno výše, v případě venkovní křížové cesty se vyžadovalo, aby tato začínala nebo alespoň končila u kostela, kaple nebo zasvěceného místa. A dále bylo nutné dbát o to, aby zastavení stála „*na slušném, od znečištění, zneuctění a p(odobně) oddáleném místě*“.

Samotná liturgie úkonu žehnání vycházela dle Ferdinanda Schmidta „z Appendixu k Římskému Rituálu“ a užívali ji světitelé z řad františkánů i ti mimo jejich řeholi. Nebylo předepsáno, ale s velkým důrazem se doporučovalo, aby měl světitel při zřízení nové křížové cesty vhodný proslov k lidu o významu a důležitosti pobožnosti křížové cesty. Mělo dojít k vyzdvihnutí toho, jak velká je praktická důležitost pobožnosti křížové cesty, jak přispívá k větší cti a slávě Boží a jak člověku napomáhá k zajištění spásy časné i věčné.

Na řádně zřízené a benedikované křížové cesty byly vázány částečné i plnomocné odpustky. Z nařízení Benedikta XIII. mohly se všechny odpustky křížové cesty věnovat duším v očistci. Doporučeno bylo aplikovat jeden plnomocný odpustek sobě a ostatní duším v očistci. Podmínky k získání odpustků křížové cesty byly: 1) stav milosti; 2) alespoň obecný záměr získat odpustky; 3) meditace nad utrpením Ježíše Krista (stačilo modlit se u jednotlivých zastavení jeden Otčenáš a jedno Zdrávas, po

křížové cestě ještě šest Otčenášů a Zdravasů. Meditace se nutně nemusela vztahovat na tajemství jednotlivých zastavení: stačilo, když si věřící uvědomil, že kříže, které navštěvuje, mu mají připomenout ona svatá místa, kde Syn Boží z lásky k nám trpěl. Snaží-li se vzbudit v sobě alespoň soustrastný pocit s Vykupitelem, sv. Leonard dokonce pravil, že i ten, kdo při celé křížové cestě i jen jedno tajemství rozjímal, může získat odpustky); 4) křížovou cestu bylo nutné skutečně vykonat, to znamená, že byla vyžadována určitá forma „poutě“ mezi zastaveními (pokud by se vyskytly obavy, že by u interiérových křížových cest přesunem nastal zmatek a vyrušování v kostele, pak měli zůstat všichni na svém místě a kněz s dvojicí ministrantů měl jít kolem zastavení, předřkávat modlitbu a ostatní mu odpovídat); 5) během jedné pobožnosti bylo nutné navštívit všech čtrnáct zastavení.

Dodejme, že odpustků vázaných na vykonání pobožnosti křížové cesty bylo možné dosáhnout i pomocí samostatných k tomu určených a požehnaných osobních křížků.³ Tyto byly určeny zejména pro osoby nemocné či s jinou objektivní překážkou, která jim neumožňovala zúčastnit se běžné pobožnosti křížové cesty.

Křížová cesta na Maleniskách

Poutní místo na Maleniskách u Provodova je v širokém okolí známé díky baroknímu kostelu Panny Marie Sněžné či spíše kvůli účtě k Panně Marii Provodovské, jejíž obraz je v místě uchováván. Poutní místo bylo a je věřícími vyhledáváno pro zázračná uzdravení spojená se zdejším vodním pramenem a přímlovou Matky Boží.⁴ Kostel pochází z roku 1750, byl zbudován na místě menší kapličky zřízené roku 1735 nákladem majitele panství Wolfganga Serenyie a konsekrované uherskobrodským děkanem Janem Trchalíkem.⁵ (PROVODOV: KAPITOLY Z DĚJIN OBCE 2012). Jedná se o jednolodní orientovanou stavbu s půlkruhovým závěrem presbyteria. Čelní fasáda je členěna čtyřmi pilastry s římsovými hlavicemi a na střed je prolomena hlavním vstupem s jednoduchým pravoúhlým ostěním přístupným šestistupňovým schodištěm. Nad vchodem je umístěno oválné okno. Na vrcholovou profilovanou korunní římsu navazuje stupňovaná atika s pilastry kolem středové osy s nikou završenou konchou a doplněnou sochou Panny Marie (socha je spíše rustikálního výrazu a lze se domnívat, že jejím autorem bude některý z místních regionálních kameníků). Atika štítu je doplněna dvojicí volut a vrcholovým trojúhelníkovým štítem se štukovým oválným rámem. Z hřebene nad štítem vychází čtyřboká otevřená malá zvonice krytá plechem s „cibulovou“ střešní konstrukcí. Boky fasády jsou rovněž členěny pilastry s římsovou hlavicí. Jižní fasádu prolamuje jedna okenní osa, kdy okno zde je opatřeno šambránou s půlkruhovým zaklenutím. Na této straně je k hlavní lodi přisazena sakristie obdélného půdorysu. Fasáda presbyteria je členěna lizénami. Jsou zde prolomeny tři okenní osy o jednom pravoúhlém okenním otvoru půlkruhovým závěrem. Severní boční fasáda je členěna dvěma okenními osami, okenní otvory jsou opět pravoúhlé s půlkruhovým závěrem.⁶

Součástí poutního areálu je i čtrnáct kamenných zastavení křížové cesty, která je situována na pahorku „Brdo“ jižně od kostela.⁷ Křížová cesta vznikala v letech 1. světové války a nahradila starší již dožilou křížovou cestu dřevěnou. Iniciátorem zbudování nové a trvanlivější památky Kristova putování na Golgotu byl tehdejší provodovský duchovní správce P. Václav Štrmiska.⁸ A jak nám dokládají dochované písemné prameny, tento počín mu přinesl mnoho nečekaných a zřejmě ne zcela

příjemných zkušeností.

V listě datovaném 10. dubna 1916 odeslal provodovský kněz arcibiskupské konzistoři dotaz ohledně uvažovaného pořízení nového bočního oltáře a rovněž nové křížové cesty na pahrbku „Brdo“, kdy tato by měla nahradit stávající křížovou cestu, která se již jevila jako dožilá. Navíc Strmiska přišel s originální myšlenkou, že nová křížová cesta by se mohla pojmut jako pomník vojinům padlým ve světové válce. Konzistoř ve své odpovědi ze dne 26. dubna 1916 sdělila, že tuto ideu „nelze leč schváliti, když nynější křížová cesta, již na místě slušném bude schovati, svému účelu více nevyhovuje. Farní úřad může za tím účelem zařídit sbírku, bude však sem svého času zúčtování a nákresy s rozpočty ke schválení podati. O příspěvek z kostelního jmění bylo by zvlášť předepsaným způsobem za svolení podpisy povolaných činitelů a u přiložení výkazu účetního požádati. Z pískovce tesaná křížová cesta na sloupech ovšem by se zamlouvala a doporučovala. Leč k tomu bude potřeba modelování a teprve dle modelů kamenického tesání. Sochař Alois Martinů ve Val. Meziříčí dal by v tom směru příslušnou radu. Náklad by byl značný. Menšího nákladu vyžadovaly by podstavce na způsob Božích muk zděné s výklenkem pro obraz zastavení malovaného na plechu, jenž by se v zimě uschovati mohl, aby nepohodou nebo rukou zločinnou netrpěl. Pod obraz bylo by napsati, jaké tu tajemství a teprve pod tím nápisem umístiti jméno padlého vojína s příslušnou invokací, např.: „Ježší k smrti odsouzený, přijmi v radost věčnou jeho duši“, nebo podobně. Malíř Fr. Šenar, Novosady u Olomouce, vojenské služby nekoná, i mohl by býti v té věci poťázán“ (Moravský zemský archiv v Brně (dále „MZA Brno“), Státní okresní archiv Zlín (dále „SOka Zlín“), Farní úřad Provodov (dále „FÚ Provodov“), inv. č. 40, Křížová cesta v lese).

V navazující korespondenci ze 17. května 1916 pak konzistoř dodává, že „nejdůst. pan prelát arcijáhen jest ochoten svým nákladem postaviti první zastavení křížové cesty na způsob Boží muky s výklenkem pro reliéf v pískovci tesaný, jenž by dvojkřídlovými dvířkami před nepohodou chráněn byl. Sloh bylo by přizpůsobiti slohu chrámovému, tudíž renaissance (sic!). Dole bylo by umístiti kamenný stupeň. Návrh bude ke schválení předložiti. K provedení doporučí se zdejší kamenická a sochařská firma V. Semerák, poněvadž lze se s ní snáze dorozuměti“ (MZA Brno, SOka Zlín, FÚ Provodov, inv. č. 40, Křížová cesta v lese).

P. Václav Strmiska na základě uvedených pokynů vstoupil do jednání s firmou olomouckého sochaře a kameníka Vojtěcha Semeráka (a krom zastavení křížové cesty s ním ujednal i dodání nového kamenného misionářského kříže před kostel) a počátkem června tak mohl do Slováckých novin zaslat emotivní provolání: „Poutníkům putujícím ze Slovácka a Valašska k Panně Marii Provodovské. Světový zápas vzrostlý v ohromné zápolení národů, vryje se každému dojista v paměť písmem nesmazatelným. Vojny, v níž sešikovány jsou milionové armády, opatřené nejmodernější technickou výzbrojí, vojny, jež toliké nároky klade na osobní oběti jednotlivců, ještě nebylo. Vojevůdcům, jimž štěstí válečné přálo vyniknouti, jsou udíleny všemožné počty, náměstí i ulice měst ponесou v dalekou budoucnost jména jejich, aby potomkům připomněla se povinnost vděčnosti, že geniem svým pomáhali zachrániti vlast. Těch prostých ale přec věrně povinnost plnících voj nemělo by se vzpomenouti? Kolik chrabrých junáků postavilo se pod císařské prapory z přelidněného Slovácka a Valašska. Kolik již jich zaplatilo daň krve! Není snad již vesnice, v níž by obrana vlasti oběti životů si nevyžádala. Netušili, když tedy při loučení ruku Vám tiskli, že to již napo-

sledy ... v tomto životě že již se neshledáte. Slavno a čestno za vlast umřít. Má veliká jich oběť přijít v zapomnění? Má se říci i o jejich světlé památce „sejde z očí, sejde z mysli“? Či nežádá cit vděčnosti, aby paměť jejich uctěna byla netoliko v úzkých mezích rodiště, ale i v širší známost aby vešla?

Obr. 1: Křížová cesta na Maleniskách. Foto A. Naňák I

Není to pro citlivou duši nejbolestnější, že nikdy nebude moci na hrobě v cizině pokleknouti, pomodlit se, poplakati... Vedle pamětních desek v chrámech rodiště zasazených do jista velmi se doporučuje, by i širší kraj čest padlých zvěstoval. Farní úřad v Provodově hodlá postaviti důstojnou křížovou cestu venku na památku hrdinů našeho Slovácka a Valašska. Projekt snadno by se uskutečnil, kdyby z těch farností, jež putují k Matce Boží Provodovské, po jednom zastavení zbožní pozůstalí věnovali. Zastavení nesla by jména všech padlých z farnosti, nebude-li jmen příliš mnoho, neb označení všeobecné: Na památku padlých vojáků z farnosti obce N. N. Křížová cesta na krajinském poutním místě bude jistě důstojným pomníkem velké, ale těžké doby dnešní, bude důstojným uctěním i padlých vojáků, bude i jakousi fundací za spásu duší padlých, za něž se poutníci modlití budou. Vojáci ubírali se cestou křížovou jako Spasitel, i oni snášeli zimu, hlad, nepohodlí, opuštěnost, i oni našli na ruských pláních neb v zasněžených Alpách svou Golgathu. Práce zadána dovedné firmě V. Semerák v Olomouci, jež ještě letos 2 zastavení postaví. Cena jednoho zastavení z hořického pískovce krásně polychromovaného určena na 600 K, z tvrdšího kamene na 800 K.“ (Slovácké noviny, 17.06.1916, ročník 33, číslo 43, 2–3).

Záhy došlo k definitivnímu odsouhlasení záměru ordinariátem. V dokumentu ze dne 12. července 1916 čteme nejen to, že k návrhu V. Semeráka nebylo připomínek (vyjma upřesnění co do detailů na zastaveních), ale nacházíme zde i jména prvních donátorů a dokonce výsledek jedné z proběhlých sbírek: „Schvalujíc projekt farní-

Obr. 2: Čtrnácté zastavení křížové cesty na Maleniskách. Foto A. Naňák. |

ho úřadu na zbudování křížové cesty na pahrbku „Brda“ u poutního chrámu Páně na památku padlých hrdinů Slovácka a Valašska dle předloženého nákresu firmy V. Semerák v Olomouci béře kníž. arcib. konsistoř s povděkem na vědomost provolání farního úřadu ke sbírkám tak i zprávu, že první zastavení věnuje svým nákladem nejdůstojnější pan prelát arcijáhen svobodný pán Maxim. z Mayerů a Ahrdorfu a další zastavení urozený pan patron kostela Jeho Excellence hrabě Otto Serényi se vznešenou chotí, jakož i že na třetí zastavení z farnosti a ze sousedních Březůvek sebráno již bylo 457 K 02 h, takže i třetí zastavení z kamene tesané a polychromovanou vypuklinou tajemství opatřené jeví se zajištěno“ (MZA Brno, SOkA Zlín, FÚ Provodov, inv. č. 40, Křížová cesta v lese). V listě se dále objevují konkrétní požadavky na podobu zastavení. Jména padlých vojinů mají být do sloupů vytesána na zadní straně a nad prvním řádkem uprostřed má být vsazen malý tesaný křížek. Následuje apel na dodržení všech náležitostí ke zřízení křížové cesty dle církevního práva: místo musí být slušné a v pořádku udržované. Také je třeba dbát na to, že zřizuje-li se křížová cesta pod širým nebem, aby při kostele nebo i jiném posvátném místě první zastavení začínalo a podobně i poslední končilo.

Křížky nad stříškami zastavení bude potřeba zhotovit z tvrdého dřeva bez korpusu Spasitele. Až bude všech čtrnáct zastavení hotovo, bude potřeba zajistit světitele, jenž je k benedikci křížových cest oprávněn a požádat písemně o kanonické zřízení křížové cesty u arcibiskupské konsistoře. Posledním požadavkem bylo, aby jednotlivá zastavení byla buď na dřevěném křížku, nebo pod „vypuklinou“ označena pořadovými římskými číslicemi.

Myšlenka zbudovat na Provodově ojedinělou připomínku padlých vojinů se setkala s ohlasem, a to po celém regionu. Mezi přispěvateli se objevila i firma Baťa. Svědčí o tom krátké díkůvzdání v regionálním tisku, které vyšlo v půli července 1916: „Farní úřad v Provodově srdečně díky vzdává p. továrníkovi Fr. (sic!) Baťovi ve Zlíně za dar 100 K na zřízení křížové cesty na památku padlých vojinů“ (Slovácké noviny, 15.07.1916, ročník 33, číslo 49, 3).

První zastavení křížové cesty bylo postaveno již počátkem srpna 1916. Dokládá to list Vojtěcha Semeráka, který 3. srpna 1916 adresoval P. Strmiskovi. „Posílám dělníka na postavení jednoho zastavení křížové cesty, kříž (misionářský) a druhé zastavení máme rozdělaný, ale nejsme s tím úplně hotoví, chci, aby na tu velkou pouť Jste měl aspoň to jedno zastavení hotové, jak jsem Vám byl slíbil. Račte dáti mému dělníkovi k dispozici ještě asi 2 - 3 lidi, aby mu pomohli, pokud možno taky toho zedníka; to co jim zaplatíte, Vám budu hraditi, já jsem chtěl taky jeti, ale není mně nyní možné, přijedu tam až s křížem a druhými zastaveními. Pakli račte míti fotograf. aparát, račte to ofotografovati, jakmile to bude plně hotové a pošlete mně pak asi 3 obrázky; pakli nemáte aparát, račte to nechati na moje útraty ofotografovati, a sice v tom případě již na větší formát bych to mohl dáti vld. panu prelátovi. Jakmile to bude hotové, račte dopsati též vld. panu prelátovi, by věděl, že to bylo na tu pouť již postavené; měl se nato k nám přijíti podívati, ale nezbývalo nám již času neb jsme museli hleděti, aby to bylo již raději na dráze. Doufám, že se Vám to bude líbiti, jakož i všem lidem neb jsme to polychromovali tak, aby to trochu hrálo slovácké barvy, a trochu to slunko vytáhne, na co jsme brali již taky zřetel. Našemu dělníkovi račte po postavení dáti list, že jest vše v pořádku postavené. Dále Vás uctivě prosím, by Jste dělníkovi dal něco k jídlu, aby nemusel od práce nikam choditi, potom to spolu vyúčtujeme“

Obr. 3: Detail osmého zastavení. Foto A. Naňák. |

Obr. 4: Detail jedenáctého zastavení. Foto A. Naňák. |

(MZA Brno, SOkA Zlín, FÚ Provodov, inv. č. 40, Křížová cesta v lese). Zde v textu je cen-
ná jak zmínka o způsobu dopravy díla na místo, tak i skutečnost, že původně byla
zastavení skutečně opatřena barevným nátěrem.

Dne 23. července 1917 oznamuje farní úřad v Provodově konzistoři, že dle sdělení
firmy V. Semeráka v Olomouci je křížová cesta kompletně odeslána. P. Strmiska tudíž
žádá o povolení ke svěcení, jež by se vykonalo 4. srpna toho roku (sic! Hlavní pouť
měla být o den později). P. Strmiska též dodává, že sedm zastavení bylo darováno
resp. slíbeno dobrodinci a sedm se hradí z obnosu získaného sbírkami od poutní-
ků a farníků (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc (dále „ZA Opava“), fond
Arcibiskupské konzistoře (dále „fond ACO“), sign. B18-Provodov). Na konci červen-
ce odeslala arcibiskupská konzistoř odpověď s tím, že žádá informace o tom, zda
bylo vyhověno všem náležitostem nezbytným pro zbudování křížové cesty. Též byl
kladen důraz na to, aby byl uhrazen celý náklad na pořízení jednotlivých zastave-
ní. P. Václav Strmiska obratem sdělil, že všem podmínkám při zřízení křížové ces-
ty, zvláště co do dřevěných křížků, bylo vyhověno, navíc veledůstojný pán referent
Dr. Kachník před odesláním jednotlivá zastavení prohlédl. Zdůraznil také, že ke svě-
cení je pozván vdp. Václav Mizera, quardián z Uh. Hradiště, a finanční náklad, až
na zastavení věnované od jejich Excelencí manželů Serényiových, je již plně uhra-
zen (nicméně i ona poslední úhrada je řádně ošetřena). Olomoucká konzistoř na
základě těchto skutečností svěcení dokumentem z 2. srpna povolila. Pozoruhodné
však je, že konečná podoba zastavení se lišila od toho, jak ji konzistoř požadovala v
dopise z července 1916. Texty se jmény padlých (či obecné dedikace) jsou sekány
na čelní strany podstavců, ze zadní strany jsou pak u většiny zastavení uvedení do-
nátoři a nenajdeme zde ani požadované malé tesané křížky uprostřed nad prvním
řádkem textu. Pokud vyloučíme úpravy při dodatečných opravách (ty se však jeví
jako nepravděpodobné), zdá se, že konečná podoba zastavení ještě byla diskuto-
vána v průběhu prací.

Ke svěcení křížové cesty, přesněji k jejímu žehnání, došlo v neděli 5. srpna 1917 na
slavnost Panny Marie Sněžné, tedy o provodovské hlavní pouti. O průběhu tohoto
úkonu poslal P. Václav Strmiska obsírnou zprávu do Slováckých novin. Jejich čtenáři
se tak mohli dozvědět, že letos na poutní místo „*přilákala as poutníky nová křížo-
vá cesta, jejíž svěcení na hlavní svátek Panny Marie určeno*. Večer 4. srpna uvítal
poutníky vzletným kázáním dp. Frant. Dempír, katecheta ze Šlapanic, jenž i zapěním
2 krásných vložek o velké, k oslavě svátku přispěl. Kázání o ranní i velké mši sv. měl
dp. V. Mizera, quardian z Uher. Hradiště, světitel křížové cesty. Velkou mši sv. s as-
sistencí sloužil dp. Filip Novák, farář ve Vel. Ořechově. Odpoledne před svěcením
objasnil místní farář V. Strmiska vznik křížové cesty, uvedl, kdo a kolik na novou kří-
žovou cestu přispěl, poděkoval farníkům a sousedním osadníkům za oběti a služby
při budování pomníků, jakož i přítomnému p. sochaři V. Semerákovi. Přál si, by nová
důstojná křížová cesta sloužila 1. ke cti a slávě Boží, 2. ku blahu poutníků, 3. k spá-
se duší padlých vojáků z našich krajů jako fundace. Po kázání rozvinul se velkolepý
průvod na kopec „Břda“, kam křížová cesta vede, jehož se všichni kněží v roche-
tách zúčastnili a pobožnost křížové cesty za padlé obětovali. Stála pak křížová cesta
9200 K, polovici štací darovali soukromí dobrodinci resp. farnosti, polovice uhradila
se sbírkami. Myšlenka za 2 roky krásně se uskutečnila a krajinské poutní místo bude
míti důstojnou a trvalou památku na světovou válku. První a poslední zastavení opat-

řeno jest erbem, na svědectví šlechtických dárců. Posledního zastavení již neuzřela ta, jež je věnovala - šlechetná paní hraběnka Leopoldyna Serenyiová. Bůh jí poslední dobrý skutek tam na hoře odplatí! Jako poutník přišel tentokráte vzácný host Jeho Excellence Leopold hr. z Berchtoldů s choťí, synem, komtessou a průvodem. Ve zpovídání ochotně vypomáhali vedle shora jmenovaných dp. spolubratři sousedé: Frant. Špička, farář v Pozlovicích, Vincenc Černoch, farář v Hor. Lhotě, Ignác Kunc, farář v Želechovicích. Jako poutníci připutovali dp. Frt. Kamenný, farář na Vískách, Jan Juřena, c. k. polní kurát, J. Valenta farář v Březolupech a Josef Bobal, katecheta z Ostravy. Ke sv. přijímání přistoupilo přes 1500 lidí" (Slovácké noviny, 16.08.1917, ročník 34, číslo 50, 3).

Krátce po slavnosti, 10. srpna 1917, odeslal P. Václav Strmiska olomoucké arcibiskupské konzistoři potvrzení o žehnání dvojice křížových cest v Provodově. Jedné na pahrbku „Na Brdech“ a druhé staré v kostele. Tím začala peripetie, která P. Strmisku zaměstnala na několik týdnů. Konzistoř totiž obratem žádala vysvětlení, která křížová cesta byla dp. quardiánem vlastně požehnána, jelikož v předchozí komunikaci byla zmiňována pouze křížová cesta mimo vlastní provodovský kostel. Dopisem ze dne 20. srpna 1917 P. Strmiska odpovídá, že „dp. quardián posvětil tu dvojí křížovou cestu, jak o tom 2 listiny přiloženy byly. Venku novou na kopci „Brdo“ a v kostele starou z nařízení nejd. arc. konsistoře s podmínkou, protože listiny o zřízení jejím v archivu není, a zřízení její při vyřízení kanon. visitace z r. 1914 bylo uznáno pochybným a letos v měsíci červenci veledůstojným děkanským úřadem znovu urgováno“ (ZA Opa-va, fond ACO, sign. B18-Provodov). Na to se do Provodova dostala odpověď, že v rámci administrativy konzistoře byla vyřízena pouze žádost farního úřadu o povolení ke svěcení křížové cesty „na Brdech“ a žádná jiná. P. Strmiska se v listě z 2. září 1917 pokoušel argumentovat tím, že „svěcení křížové cesty v kostele stalo se na nařízení nejd. arc. konsistoře, která připsím vd. pozlovskému děkanskému úřadu ze dne 26. 2. 1917 oznámila: „poněvadž lze o platnosti posvěcení křížové cesty důvodně pochybovati, jest nutno, aby nedostatek ten se napravil.“ 4. července t. r. tázal se děkanský úřad, bylo-li tomuto nařízení vyhověno. Farní úřad odpověděl, že posvěť se křížová cesta v kostele při příležitosti svěcení nové křížové cesty, tak se stalo 4. srpna 1917.“

V odpovědi ze dne 10. září 1917 konzistoř sdělila, že svěcení křížové cesty v kostele je neplatné, poněvadž schází písemné povolení konzistoře. Nařízení při kanonické visitaci, aby se farní úřad postaral o právoplatné svěcení křížové cesty, není přece povolení ke svěcení, a tudíž nebylo dostáno všem nezbytným náležitostem. Jako obdobný příklad je uvedeno, že stejně tak „nařízením, aby se farní úřad postaral o obnovu mešního indultu, není tento indult dán“. Navíc obsahovala odpověď konzistoře výtku, že listina o svěcení křížové cesty okolo kostela měla být vyhotovena ve dvou stejnopisech, jak je to vyžadováno církevním nařízením. A zcela na závěr se objevuje konstatování „ostatně ať si p. farář přečte acta curiae N. 12 anni 1909“.

Lze se s jistou dávkou opatrnosti domnívat, že zejména ona poslední věta listu, který podepsal v zastoupení generálního vikáře kancléř dr. Leopold Prečan, přiměla P. Václava Strmisku k obšírné reakci, která se již nese v jiném duchu, nežli předchozí strohá a ryze věcná korespondence. Strmiska v dopise ze dne 1. října 1917 píše, že Prečanovo mínění považuje „za sententia privata a ne autoritativní a konečné

rozhodnutí, jež může v tomto případě učiniti jediné svatá kongregace. Dle úsudku všech rozumných lidí (...) jest v nařízení obsaženo povolení vůli představených vyplniti. N. p. poručili majitel lesa hajnému nadělati v lese dříví, rozumí se samo sebou, že v tom nařízení obsaženo povolení implicate, že smí přibrati drvaře, vstoupiti do lesa atd. a nepotřebuje ještě o povolení k tomu žádat. Tak i v našem případě. Bylo nařízeno nedostatek pochybný u kříž. cesty doplniti, i učinil jsem to povoláním kněze fakultou ke svěcení obdařeného a licentia episcopi v nařízení ke svěcení obsažena. Tak rozumím i uvedenému příkladu s indultem. Jestliže farář bude míti nařízeno obnoviti indult, a vyhotoví-li mu jej právoplatně některé kongregace, dojistá splní tím i přání představených rozkazem vyslovené. Když se jednalo o novou křížovou cestu, žádal jsem o licentia episcopi. Když však se jednalo o kříž. cestu 64 roků stávající, nemohlo mi napadnouti, že nařízením ke svěcení nedává se ještě povolení. Tohoto mínění byli všichni kněží, jimž jsem toto sdělil. (2) Svěcení kříž. cesty pouze z důvodu, že není o vykonaném svěcení listiny, zdá se – salva revenentia – ne dosti odůvodněno: za tu dobu, co kříž. cesta v kostele stojí, byly tu 3 generální visitace, 59 kanonických visitací, a přece vždy v protokole i křížové cesty bylo vzpomenu, nedá se mysliti při čestné památce tolika zemřelých představených i duchovních správců, že by kříž. cestu nechali neposvěcenou. Vždyť i ti zajisté pojímali svůj úřad vážně a svědomitě. Mimoto věřící lid byl by nemálo pohoršen, kdyby zvěděl, že 60 roků se modlil u neposvěcené kříž. cesty a odpustků nezískal. V katolické církvi právem platí princip tradice proti protestantismu pouze listinného svědectví Písma sv. se dovolávajícího. Kolik jest kostelů, oltářů, soch, křížů, hřbitovů atd. o jichž posvěcení není žádného písemného dokumentu, pouze lidová úcta tradiční. Kdo by rozumně směl pochybovati o platnosti posvěcení? Tím by zvrátil celou katolickou tradici. Či má býti rovnou ironizována zásada: „co není v aktech, neexistuje?“ (3) Pro platnost kříž. cesty mluví vedle záznamu archivu a knize inventární (...) sdělení 2 nejstarších mužů v osadě svěcení si pamatujících. Světil ji tehdejší lokalista Jan Berger. Listiny o vykonání svědectví v archivu není a také dle příl. povolení nebylo žádáno. (4) Své mínění opírám o rozhodnutí sv. kongregace. Tato 4. srpna 1890 rozhodla dotaz o křížové cestě tak, že stačí záznam, že byla křížová cesta svěcena, i když listiny erektční není. (5) I když připustíme, že nařízení není povolení, svěcení vykonané 4. srpna 1917 bylo platné na základě povolení konsistoře ze dne 22. 9. 1852, čís. 7860, protože se jedná o tutéž křížovou cestu.“

Reakce nadřízeného církevního úřadu se dala očekávat. Kancléř Prečan provodskému knězi dopisem z 10. října 1917 vyčetl, že „o platnosti svěcení křížových cest nerozhoduje k. a. konsistoř, tím méně privátní mínění referentovo, nýbrž předpisy církevní v této věci úplně podrobné a jasné platí. Platí zde nařízení papeže Klimenta XIII., ze dne 3. dubna 1731, a Benedikta XIV., ze dne 10. května 1742. Bodě II. zní výslovně: před každým svěcením jest nutno – a to sub poena nullitatis - písemného povolení biskupského Ordinariátu. Toto povolení nebylo dáno, poněvadž farní úřad ve svých dopisech ani zmínku neučinil o křížové cestě v kostele, a proto musela k. a. konsistoř rozhodnouti, že svěcení je neplatno pro scházející povolení.“ Zároveň trochu alibisticky podotkl, že „jinak by bylo bývalo rozhodnuto, kdyby farní úřad byl psal, že povolení bylo již dáno v roce 1852, ovšem z toho by ještě by nenásledovalo, že svěcení se skutečně konalo a nebo že bylo právoplatno, poněvadž se neví, byli-li tehdejší farář ku svěcení zplnomocněn od generála františkánů nebo jiným

způsobem. Avšak pro případ, že tehdejší farář skutečně světil křížovou cestu i snad neplatně pro formální chybu, byla by křížová cesta přece – *quad indulgentias lucrandas* právoplatně zřízena, poněvadž nařízení sv. kongregace z r. 1894 sanovalo všechny chyby.“ A aby bylo zřejmé, že konzistoř nehodlá bez povšimnutí přejít dikci Strmiskovy odpovědi, byla mu za jeho nevhodný způsob komunikace udělena důtka a dále konstatováno, že přepis, aby se postaral o právoplatné svěcení předmětné křížové cesty v kostele, zůstává v platnosti.

Pokud konzistoř očekávala, že její odpovědí bude učiněna tečka za popsáním sporem, mýlila se. P. Václav Strmiska se s jemu vyčítanými okolnostmi nehodlal smířit a v listě z 22. října 1917 se znovu bránil tím, že k tvrzení, „že ve svých dopisech ani zmínky neučinil o kříž. cestě v kostele, musí uvést: když byla při kanonické vizitaci za rok 1914 shledána jako nedostatečná odpověď, že kř. cesta svěcena byla světským knězem, uvedl jsem, že dokumentu o zřízení kř. c. v archivu není, povolení však ke svěcení z r. 1852 dle data a čísla citoval, v domnění, že bude-li nutno v registratuře konsistorní prvopis se najde. Když pak prostřednictvím vd. děk. úřadu přišel dotaz, bylo-li vyhověno nařízení o svěcení, far. úřad odpověděl, že při svěcení nové kříž. cesty posvěť se i stará v kostele.“ Dále si P. Strmiska posteskl, že „nepatří-li dokument o svěcení křížové cesty ad validitatem benedictioni (tedy k potvrzení žehnání) a kníž. arcib. konsistoř to ani slovem netvrdila, dovoluje se farní úřad co nejuctivěji tázati, z jakých tedy důvodů vůbec bylo nařízeno svěcení kříž. cesty 64 roků staré, když sanační dekret sv. kongregace již v r. 1894 byl vydán?“ K námitkám stran svého vyjadřování uvedl: „Píšu, jak umím a vím. Sliboval jsem při ordinaci poslušnost a vždy jsem se snažil slibu dostát, nesliboval jsem však slepou poslušnost, když sv. Pavel píše: *rationalis sit obsequium vestrum* (ať je vaše poslušnost rozumná) a sv. Augustin dává zlaté pravidlo pro správu církevní i ducha: *in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas* (v podstatném jednotu, v nerozhodnutém svoboda a ve všem láska). Tím mínění odchylnému jest jistě brána otevřena, a z praxe úřední jest známo, že často sporná věc projde všemi instancemi a každá rozhodne jinak. Ačkoliv jsem materii o kříž. cestě z dostupných mi pramenů studoval, přece nemohu se úplně zbýti původního mínění, že v nařízení písemném jest *implicite* obsaženo povolení, ježto úřad nařizující a povolení udělující jest týž, a to upokojení vlastní uvítal bych vřele, kdyby tento případ sv. kongregace rozhodla.“ K udělené důtce uvedl, že byť ji považuje za nezaslouženou, s pokorou ji přijímá, nicméně jistým zadostiučiněním mu je to, že vdp. referent jeho mínění přece jen (z části) akceptoval. K tomu si P. Strmiska neodpustil poznámku, že je tím „potvrzena stará pravda, že omylu se může sebevětší věhlas dopustiti“. A lehkou ironii lze cítit i z jeho slov, že by rád celou situaci, která „k radostivosti kněžského života nikterak nepřispěje a k horlivosti nerozlítí“ administrativně vyřešil tak, by se nemusela řešit v budoucnu znovu, přičemž by od nadřízeného úřadu místo všeobecného nařízení „aby nedostatek se doplnil“, uvítal přesnější instrukce jak konkrétně postupovat... Odpověď konzistoře, pokud nějaká byla, už neznáme.

Kamenná křížová cesta se stala nevšedním a v zásadě jedním z prvních pomníků obětím světové války, přičemž její unikátnost lze spatřit i v tom, že je zde vzpomínáno na padlé nejen z nejbližšího okolí, ale i z míst vzdálených, včetně těch na slovenské straně hranice. Zaměříme-li se na konkrétní donátory zastavení, zjistíme

následující: **první zastavení** dal postavit J. E. prelát Maxmilián Mayer, jehož erb je reliéfně pojednán na čelní straně podstavce. **Druhé zastavení** je věnováno vzpomínce na padlé vojíny z Provodova, konkrétně na Aloise Pavlačku, nar. 3. října 1873, zemř. 1. května 1915, a Josefa Čižmáře, nar. 14. ledna 1878, zemř. 28. srpna 1915. Jejich jména jsou vysekána na čelní straně podstavce, včetně invokace: „Ježíši, oslav jejich duše!“ Jako donátorky jsou uvedeny pozůstalé manželky. **Třetí zastavení** je věnováno zbožné vzpomínce na padlé vojíny z Březůvek: Tomáše Čelůstka, nar. 23. listopadu 1893, zemř. 26. května r. 1915, Jana Strnadela, nar. 24. června 1877, zemř. 25. listopadu 1915, a Aloise Mikla, nar. 18. listopadu 1892, zemř. r. 1915. Invokace: „Ježíši, buď jim milostiv! Donátory byli rodiče a přízeň“. **Čtvrté zastavení** nese pouze informaci o donátorech, kterými byli manželé Josef a Anna Štěpáníkoví z Kelníka (dnes je nápis téměř nečitelný). **Páté zastavení** je věnováno zbožné vzpomínce na všechny padlé vojíny – poutníky na Provodov. Bez invokace. Donátorem byl farář provodovský P. Václav Strmiska, text na zadní straně je již bohužel nečitelný. **Šesté zastavení** je věnováno zbožné vzpomínce na padlé vojíny z Provodova. Věnováno je Josefu Čadovi, zemř. 22. července 1915 ve 28 letech, Františku Slovákovi, zemř. 26. května 1915 ve 20 letech, Janu Mališkoví, zemř. 2..... 1916 (?) ve .. letech, Josefu Kuchaři, zemř. 9. ... 1916 ve 30(?) letech, Janu Matulíkoví, zemř. 1916 ve ... letech, Klementu Víceníkoví, zemř. 1917 v 18 letech, Aloisi Buršovi, zemř. 27. května 1917 ve 33 letech. Invokace: „Dobrý P. Ježíši buď jim milostiv!“ Donátory byli provodovští farníci ze sbírek. **Sedmé zastavení** je věnováno zbožné vzpomínce na padlé vojíny z Horní Súče v Uhrách. Invokace: „Ježíši, oslav duše jejich!“ Donátory byli vděční farníci z Horní Súče L.P. 1917. **Osmé zastavení** nese pouze informaci o donátorech: věnovala ho rodina Navrátilova na Maleniskách. **Deváté zastavení** je věnováno zbožné vzpomínce na padlé reky z farnosti bojkovské. Invokace: „Dobrý Ježíši, přijmi je v radost věčnou!“ Donátorský text zní: „Na památku všech padlých vojínů ve světové válce farníci bojkovští L.P. 1917.“ **Desáté zastavení** nese opět pouze informaci o donátorech. Věnovali ho manželé Jan a Marie Přikrylovi z Biskupic. **Jedenácté zastavení** je věnováno vzpomínce na Josefa Straňáka z Nivnice a donátorem byla jeho manželka Marie Straňáková z Nivnice. Zastavení nenese invokaci. **Dvanácté zastavení** je věnováno padlým vojínům z Řetechova a z Pradliska: Františku Kuchařovi, zemř. 3. května 1915 ve 42 letech, Tomáši Divokému, zemř. 3. listopadu 1915 ve 42 letech, Aloisi Zábojníkoví, zemř. 16. června 1915 ve 29 letech, Ludvíku Slabému, zemř. 22.(?) července 1915 ve 25 letech, Josefu Martincovi, zemř. 16. července 1915 ve 20 letech, Aloisi Tvarůžkoví, zemř. 11. července 1915 v 19 letech, Josefu Stolaříkoví, zemř. 11. listopadu 1915 ve 20 letech, Františku Máchalíkoví, zemř. 26. července 1916 v 51 letech. Invokace: „Ježíši, oslav duše jejich!“ Donátorský nápis zní: „Padlým hrdinům věnují vděční občané L.P. 1917.“ Na **třináctém zastavení** můžeme číst, že je postaveno na zbožnou (vzpomínku) padlých (vojínů) (z) fa(rnosti) Vel. Oře(chodovské). Invokace: „(...) duše jejich!“ Donátoři uvedeni nejsou. **Čtrnácté zastavení** věnovali hraběcí manželé Otto a Leopoldyna Serenyjovi L.P. 1917, kteří mají také na čelní straně podstavce vyryt svůj erb.⁹ Na boční straně soklu se pak nachází signatura. V. SEMERÁK A SP. OLOMOUC.¹⁰

Nově zřízená křížová cesta byla zcela jistě držena v úctě široké veřejnosti. O to více musela být šokující událost, k níž došlo na počátku roku 1918. P. Václav Strmis-

ka zasílá konzistoři 23. ledna 1918 „smutnou zprávu, že v noci z 23. na 24. ledna t.r. ničemný pachatel demoloval novou kříž. cestu loni s tolikou obětí postavenou. Jest poškozeno 6 reliéfů, stopa vede od Pozlovic a zpět. V podezření jsou přívrženci nové sekty „bethanistů“ z Pozlovic, kteří v krtčí práci neustávají a sv. kříž za modlu prohlásili. Věc oznámena četnictvu. Farní úřad prosí, aby znovu bylo zakročeno u státního návladnictví zvláště proti rodině Václavíkově, jež tuto státně neuznanou sektu rozšiřuje a v domě svém schůzky mívá“ (ZA Opava, fond ACO, sign. B18-Provodov).

Konzistoř žádost provodovského kněze vyslyšela a 7. února 1918 adresovala c. k. vrchnímu státnímu návladnictví zprávu, z níž lze vyčíst další okolnosti k danému případu: „(...) Tento bohaprázdný a surový zločin vzbudil mezi obyvatelstvem, jež na onen krásný pomník náboženský i vlastenecký obětavě přispívalo, nevýslovné rozhořčení. V podezření z tohoto zločinu jsou někteří fanatičtí přívrženci jakési nové sekty zvané „bhetanisté“, která se již delší dobu v Pozlovicích, v Provodově šíří. Poněvadž ti sv. kříž nazývají modlou a úctu svátých jakož i jejich obrazy zavrhuji, není ono podezření neodůvodněné. Jmenovanou sektu, jež státně uznána není, rozšiřují ve zmíněných farnostech a v okolí František a Antonín Václavíkově z Pozlovic. Proti jejich podvrtné činnosti zakročili jsme již v červenci m. r. u c. k. vrchního návladnictví. Oba agitátoři přesto roznášejí a rozdávají letáky a brožurky, kde se kněžský úřad, sv. svátosti, dobré skutky, vzývání svatých jako ke spasení nepotřebné ba škodlivé zavrhuji a konají se svými přívrženci ve svém domě náboženské schůze a pobožnosti. Ovocem této agitace je bezpříkladný vandalismus spáchaný na zastaveních křížové cesty, ze kterého jsou tamější obyvatelstvem podezříváni.“ C. a k. státní návladnictví bylo vyzváno k provedení příslušných opatření a požádáno o zprávu stran výsledku vyšetřování.

O situaci velmi rychle informoval dobový tisk. Již 31. ledna 1918 vyšel ve Slovácích novinách článek s názvem „Surovost“ (Slovácké noviny, 31.01.1918, ročník 35, číslo 9, 3–4) a o dva dny později obdobnou zprávu přinesl i Přerovský obzor, tentokrát pod názvem „Obrazoborci“ (Přerovský obzor, 02.02.1918, ročník 9, číslo 32, 3).

Ani mediální zájem však nepřispěl k objasnění činu. Z odpovědi státního návladnictví ze dne 27. června 1918 vyplývá, že „pachatelé tohoto zločinu vypátrání býti nemohli a že vyšetřování proti určitým osobám v tomto směru jakož i pro neoprávněné rozesílání letáků a brožurek zavedené pro nedostatek důkazů zastaveno býti muselo.“ Ani co do obsahu dvou letáků zaslaných jako příloha únorové zprávy neshledalo c. k. státní návladnictví v Praze, v jehož obvodu tyto letáky byly tištěny a vydány, důvod k zakročení. Pachatel onoho vandalského činu tak dopaden nikdy nebyl. Stín podezření sice zůstal na členech pozlovické „sekty“ betanistů, která jiřila fantazii zejména katolické veřejnosti na Luhačovicku,¹¹ nicméně prokázat se toto obvinění nepodařilo.

Kamenná křížová cesta na Maleniskách byla poškozena minimálně ještě jednou, jak vyplývá z korespondence, kterou s olomouckou konzistoři vedl pozdější provodovský duchovní správce Antonín Steiner (ZA Opava, fond ACO, sign. B18-Provodov). Ten 26. července 1933 žádal o povolení k svěcení křížové cesty. Uváděl, že podle návrhu konzistořního experta, který roku 1932 schvaloval umístění nových soch v kostele, zavolal zhotovitele křížové cesty Semeráka z Olomouce, který za obnos 2300 Kč udělá 8 nových kamenných reliéfů, úplně shodných s původními modely, jež budou vsazeny místo rozbitých. Podotkl také, že „dřevěné křížky jsou již většinou shnilé, některé ztracené a proto budou zhotoveny všechny nové. Starých není

polovice. Svěcení by vykonal některý kněz řeh. sv. Františka z Hradiště. Náklad na tuto opravu opatří podepsaný sbírkami při letošních poutích a dary žijících ještě dobrodinců, kteří si jednotlivá zastavení na památku padlých v r. 1917 pořídili.“

V březnu roku 1934 se konzistoř dotazovala, jak se to má s povoleným svěcením obnovené křížové cesty. Farní úřad odpověděl, že „křížová cesta posvěcena dosud být nemohla, protože oprava není provedena. Dělník, který ji z kamene tesal, firmě onemocněl a ta žádala prodloužení lhůty o 6 až 8 neděl. Zatím nastala zima, kdy se nedalo nic dělat a nyní firma psala, že může v lese pracovat až v květnu. Je tedy nutno posvěcení odložit na neurčito.“ Farář Steiner v závěru sdělení vyslovil naději, že udělené povolení bude platit i pro rok 1934, a přislíbil, že jakmile opravená cesta bude posvěcena, testimonium bude zasláno.

V další komunikaci P. Steiner řešil svolení k užití finančních prostředků na obnovu křížové cesty. V dopise ze dne 21. června 1934 uváděl, že na vkladní knížce Spořitelny města Uh. Brodu je uložen vklad fondu G. Křížové cesty na Brdech. „Poněvadž tato křížová cesta, dvakrát zúmyslně poškozená, a povětrnostními poměry sešlá, je právě opravována nákladem přes 2.000 Kč, prosí podepsaný, aby z hotovosti tohoto fondu, která koncem r. 1933 činila 251, 35 Kč, bylo povoleno 250 Kč na tuto opravu. Ostatní bude nutno uhradit sbírkami.“ Výběr peněz byl konzistoří povolen.

K posvěcení obnovené křížové cesty došlo 8. července 1934. P. Steiner o tom konzistoř informoval následovně: „Listem ze dne 28/7 1933 č. 12.886 bylo dáno povolení ke svěcení křížové cesty na Brdech dp. quardiánovi františkánů v Uh. Hradišti P. Mar. Wilhelmovi. Svěcení bylo oddáleno, protože firma Semerákova dříve opravu provést nemohla a protože zmíněný kněz františkánský dříve přijet nemohl. Teprve včera, dne 8. července t. r., křížovou cestu posvětil, a jeho potvrzení ve třech stejnopisech se předkládá.“

Křížová cesta v těsném sousedství poutního kostela Panny Marie Sněžné na Provdově je dodnes vyhledávána jak věřícími při veřejných i soukromých pobožnostech křížové cesty, tak i prostými turisty, pro něž je nevšedním cílem jejich vycházek. Její umístění na pahrbku Brdo násobí její výjimečnost – ta je dále podtržena umělecko-řemeslným zpracováním zastavení i jejich významem: každé zastavení odkazuje na utrpení Ježíše Krista a zároveň připomíná utrpení konkrétních jednotlivců či celých skupin obětí válečných hrůz Velké války. Toto spojení je v regionu naprosto unikátní, a i proto si tato památka zaslouží pozornost. Dodejme, že v brzké době snad dojde k její obnově, po níž toto hodnotné dílo volá.

Studie vznikla v rámci výzkumného projektu „Sakrální objekty: prezentace, péče a zhodnocení“ (DH23P03OVV069), financovaného z Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2023 až 2030 (NAKI III).

- ¹ Dodejme však, že i v pozdější době se počet zastavení i jejich podoba různily, a to s ohledem na dobové a místní zvyklosti. Například „Katechismus o sv. obřadech církve katol.“ (HNOJKA 1855) jich vypočítává jen deset: „Ježíš cedí krvavý pot v zahradě olivetské, Jidáš zrazuje Ježíše, Pilát Ježíše odsuzuje k smrti, Žoldnéři korunují Ježíše trním, posmívajíce se mu, Šimon Cyrenejský pomáhá Ježíši nésti kříž, Ježíš obrací se útrpně k plačícím ženám, Ježíš okouší ocet se žlučí smíšený, Přibíjí Ježíše na kříž, Ježíš umírá, Tělo Ježíšovo klade se do hrobu.“
- ² Viz například dotaz trutnovského děkana Josefa Svobody: Spůsob zřízení křížové cesty. ČKD, 1883/8, str. 500-501.
- ³ Odpustky měly být navázány na ztvárnění Ukřižovaného, přičemž to mělo být provedeno z kovu, mědi, bronzu, železa popřípadě i z tvrdého dřeva. Zakázán byl cín a olovo. Vlastní křížky mohly být z čehokoli, těch se žehnání a udělování odpustků netýkalo.
- ⁴ Viz například přepisy mnoha svědectví o zázracích z období od půlky 18. století do poloviny století minulého (MÜLLER 2004).
- ⁵ P. Jan František Trchalík se narodil zřejmě roku 1672 ve (Valašských) Kloboukách. Stal se mistrem svobodných umění a filozofie a bakalářem teologie. Od roku 1700 do září 1706 působil na faře v Brumově, poté ve Velkém Ořechově, od 4. července 1707 byl v Uherském Brodě, kde se stal děkanem. Zemřel 8. října 1739. (ODEHNAL 2010).
- ⁶ Stavba kostela Panny Marie je chráněna jako kulturní památka s rejstříkovým číslem Ústředního seznamu kulturních památek ČR (dále jen „ÚSKP ČR“): 45798/7-2056.
- ⁷ Soubor křížové cesty se 14 zastaveními a s kaplí se nachází na pozemcích parc. č. 2077/1, č. 2077/2, č. 2134/2, č. 2135, č. 2136 a č. 2142/1, vše v kat. území Řetechov, obec Luhačovice, okres Zlín, kraj Zlínský. Křížová cesta je chráněna jako kulturní památka s rejstříkovým číslem ÚSKP ČR: 52098/7-9045.
- ⁸ P. Václav Štrmiska se narodil 28. února 1882 v Malínkách u Bučovic, ordinován byl r. 1905 v Brně. Působil jako kooperátor v Bedřichově u Lysic a v Lomnici u Tišnova. Z Provodova odešel do Luhačovic, kde 27. června 1945 (v Pozlovicích) zemřel. V Provodově byl od 1. října 1910 do 8. srpna 1923.
- ⁹ P. František Müller (MÜLLER 2004) popis jednotlivých zastavení, a to včetně textových částí, ovšem jeho přepis se místy liší od skutečnosti a kupříkladu invokace zcela vynechává. I tak je však jeho práce přínosná, zejména v těch případech, kdy jsou texty v současnosti hůře čitelné, nebo zcela zanikly.
- ¹⁰ Vojtěch Semerák se narodil 28. dubna 1876. V Olomouci založil k roku 1898 závod na zpracování přírodního a umělého kamene, k němuž připojil později i kamenolom. V roce 1908 byla do rejstříku u C. k. krajského a obchodního rejstříku v Olomouci (po formálních komplikacích ohledně sídla společnost) zapsána veřejná obchodní společnost používající název V. Semerák & spol. / V. Semerák a Comp. V roce 1934 do firmy vstupuje jako spolumajitel syn Jaroslav, nar. 27. listopadu 1907, absolvent Státní průmyslové školy sochařské a kamenické v Hořicích (oddělení kamenické, 1928). Vojtěch Semerák zemřel 10. prosince 1944, pohřeb se konal o tři dny později v chrámu Páně v Olomouci-Hodolanech a tělo zesnulého bylo uloženo do rodinné hrobky tamtéž. Semerákův podnik fakticky zanikl roku 1951.
- ¹¹ K tématu viz například články, které vyšly ve Slováckých novinách 9. a 19. ledna 1918.

Prameny

MZA Brno, SOkA Zlín, FÚ Provodov, inv. č. 40, Křížová cesta v lese.
ZA Opava, fond ACO, sign. B18-Provodov.

Tištěné prameny

Slovácké noviny, 17.06.1916, ročník 33, číslo 43, s. 2–3.

Slovácké noviny, 15.07.1916, ročník 33, číslo 49, s. 3.

Slovácké noviny, 16.08.1917, ročník 34, číslo 50, s. 3.

Slovácké noviny, 31.01.1918, ročník 35, číslo 9, s. 3–4.

Přerovský obzor, 02.02.1918, ročník 9, číslo 32, s. 3.

Literatura

ČIČO, M. a kol. 2002: *Kalvárie a Křížové cesty na Slovensku*. Bratislava.

DOUBRAVA, J. 1895: Souhlas potřebný ku zřízení neb obnovení štací křížové cesty. *ČKD, číslo 5*, 303–305.

HNOJTKA, V. A. 1855: *Katechismus o sv. obřadech církve katol.* 2. vyd., 48.

MÜLLER, F. 2004: *Mariánské poutní místo v Provodově: Provodov v minulosti*. Luhačovice: Atelier IM.

Provodov: kapitoly z dějin obce. 2012, Provodov: Obec Provodov, vyd. 1. 141 s.

ODEHNAL, P. 2010: O Mikuláši Trchalíkovi, rodiči lačnovském. *Valašsko, vlastivědná revue* 24, 9–11.

ROYT, J. 2001: Malý průvodce po křesťanské ikonografii. Křížová cesta a hory Kalvárie I. *Katolický týdeník XII, příloha Perspektivy*, č. 26, 6.

SCHMIDT, F. 1897: *Pobožnost' křížové cesty 1.–9.* *Časopis katolického duchovenstva*, čísla 1–10 vyjma č. 4.